

# izvješća – *informationes*

## ARHEOLOGIJA I TEKST

Zasjedanje radne zajednice profesora Novoga zavjeta njemačkog govornog područja, Fribourg, 21.–25. veljače 2005.

Mario CIFRAK, Zagreb

Svake dvije godine »Arbeitsgemeinschaft der deutschsprachigen katholischen Neutestamentler« organizira zasjedanje na određenu temu. Tako je ove godine tema zasjedanja u Fribourgu od 21. – 25. veljače bila »Arheologija i tekst«. Svaka tema se razrađuje kroz predavanja i rad u seminarima. Na početku je nazočne bibličare iz Njemačke, Austrije, Švicarske, Nizozemske, Francuske, SAD-a, Češke, Mađarske i Hrvatske (dr. Mario Cifrak) pozdravio predsjednik Zajednice prof. dr. Walter Radl.

Prvi radni dan je započeo predavanjem »O tekstovima i loncima. Razmišljanja o odnosu literarnih i materijalnih ostataka antičkih kultura pri interpretaciji Novoga zavjeta« koje je održao prof. dr. Jürgen Zangenberg (Universiteit van Tilburg/Nizozemska). Predavanje je razglobio na teze: 1.) Arheologija kao zadaća novozavjetne znanosti, 2.) Arheologija i Novi zavjet, 3.) Neka temeljna razmišljanja o odnosu tekstova i artefakata. Svoje teze je prikazao na primjerima kao što su: 1. Ponovno otkrivanje Samaritanaca, 2. Galileja: otkrivanje regije i 3. Specifična religioznost grupe i kultura svakodnevice. Iz predloženoga se kao temeljna teza nametnula tvrdnja da novozavjetna arheologija mora biti ispred svega *arheologija novozavjetnog konteksta, prije svega židovstva u helenističko-rimskoj Palestini i dijaspori*, a cilj joj je da pokaže konkretni *milieu*.

Sudionici su se mogli opredijeliti za jedan od dva seminara: »Khirbet Kumran – arheologija i tekst« pod vodstvom prof. dr. H-J. Fabrya i »Galileja – prostor Isusova života i djelovanja« pod vodstvom prof. dr. W. Bösenaa.

Drugoga radnog dana je govorio prof. dr. Hans-Josef Klauck, a tema njegovog predavanja je bila »Ivanovo Otkrivenje i maloazijska arheologija«. I on je najprije govorio o zadaći arheologije i što se podrazumijeva pod tim kad se govori o tekstovima i materijalnim ostacima. To se onda očitovalo u razmišljanju o geografskom i vremenskom okviru (npr. Hadrijan ili Krist?), te o povijesnom mentalitetu (npr. u Efezu gdje nalazimo napis iz 104. posl. Kr. koji govori o Vibiusovu djelovanju i opisuje situaciju i život u gradu) i pronađenom novcu (dea Roma i divus Caesar). Klauck je zatim istaknuo dodirne točke sa samim tekstom Ivano-

va Otkrivenja: 1.) Otk 1,12 (sedam svijećnjaka), 2.) Otk 2 – 3 (sedam zajednica), 3.) viđenje prijestolne dvorane, 4.) Otk 7,9-12 (zbor mučenika), 5.) Otk 11,1-14, 6.) Otk 17 – 18, 7.) Otk 17,13 (Efez i Sard) i 8.) Otk 21 – 22 (novi Jeruzalem).

Treći radni dan je bio najdinamičniji jer su održana dva predavanja i to prije podne je nastupio opet prof. dr. Jürgen Zangenberg govoreći na temu »Regija ili religija? Razmišljanja o interpretacijskom kontekstu Khirbet Kumran«. Govor o regiji nametnuo je govor o regionalnoj geografiji, povijesti, privredi i infrastrukturi kumranskog naselja. Što se tiče arheoloških pokazatelja funkcije Khirbet Kumran onda se ne mogu zaobići pronalasci keramike, »layout« samog naselja, groblja. Zaključna teza predavača glasi: Tekstovi iz mrtvomorskih pećina i naselje Khirbet Kumran moraju biti interpretirani kao dva zasebna fenomena. Prioritet pri interpretaciji naselja ima arheologija budući da se pripadnost tekstova njegovim stanovnicima ne može jasno dokazati. Poslijepodnevno predavanje održao je domaćin susreta prof. dr. Max Küchler na temu »Svećenički kameni grobovi u cedronske i hinnomske dolini«. Raščlamba govora o helenističko-rimskim kamenim grobovima ticala se položaja, imena, povijesti i izgleda. Po toj šemi su prikazani: 1.) Kupola-monolit – kasni »Abšalomov spomenik«, 2.) Grob sa zabatom – »pećine kralja Jošafata« u Abšalomovoj sjeni, 3.) Grob sa stupovima – grobno mjesto *Bene Chesir*, Sadokovo ili »Gospodinova brata« Jakova? i 4.) Piramidalni monolit – »Grob Seharijin / Zaharijin«, a u hinnomske dolini Hanin ili Ananijin grob. Zanimljivost i pokušaj da se ovi grobovi ispituju proizlazi napose iz činjenice da su u bizantsko vrijeme ove grobove povezivali s različitim biblijskim osobama. Prvi podatak o tim građevinama u cedronske dolini nalazimo kod hodočasnika iz Bordeauxa iz 334. posl. Kr. koji se zanimao za židovske tradicije i vidio je pri izlasku iz grada kod istočnih vrata: »na desnoj strani od *palme* s koje su djeca uzela grane i prostrla ih kod Kristova ulaska [usp. Iv 12,13]. Nedaleko odatle, otprilike što bi se dobacio kamenom, nalaze se dva nadgrobna spomenika čudesne ljepote: u jednom koji je pravi monolit (*vere monolithus*) leži prorok *Izaija*, a u drugom *Hiskija*, židovski kralj (17s; PHL 60s)«.

Taj dan je bio posvećen i izvještajima pojedine seminarske grupe da bi se sve sudionike upoznalo s onim što se u pojedinom seminaru radilo kroz ove dane. Tako je u ime seminara o Kumranu govorio prof. dr. I. Broer istakavši kritiku kritike »Konsensstheorie« koja se sastoji iz dva dijela: 1.) veze koja postoji između tekstova i samoga naselja, te njegovih stanovnika i 2.) tvrdnje da je riječ o esenima. Naime danas se prva faza naseljavanja Khirbet Kumran stavlja između 105. do 90. pr. Kr. i veže uz protjerivanje svećenika iz Jeruzalema i traje do »potresa« 31. pr. Kr. čiji intenzitet je danas teško utvrditi na mjestu samoga naselja. Prof. Fabry ostaje pri svojoj kritici tvrdeći povezanost tekstova i samoga naselja, te njegovih stanovnika kao fenomena u židovskoj povijesti. Druga seminarska grupa se bavila Galilejom kao prostorom u kojem je djelovao Isus. U ime grupe izvijestio je prof. dr. D. Dormeyer istakavši važnost nekih mjesta o kojima se posebno go-

vorilo kroz tri seminarska susreta. To su Kafarnaum, Nazaret i Seforis. Kafarnaum je bio grad (pólis) na maloj površini od svega 10 ha i imao oko 1500 do 2000 stanovnika koji su živjeli u stambenim zajednicama (otocima) unutar grada. Takav način života je sigurno imao posljedice i za Isusov poziv upućen učenicima da ostave sve i da pođu za njim, a što je onda moralo biti samo privremenog karaktera, odnosno učenici bi se od vremena do vremena ipak vraćali kući i brinuli za svoje obitelji. Nazaret je bio zapravo niz od 20 stambenih zajednica i nije imao više od 150 do 400(?) stanovnika. Kuće su bile napola ukomponirane u prirodne pećine. Tako da takav način stanovanja postavlja u pitanje i Josipovo zanimanje, odnosno Isusovo. Josip je bio *téktōn*. Prof. Bösen se zauzima za prijevod »seljački građevinar« (bäuerlicher Bauhandwerker), što je onda morao biti i Isus. Dakle ne samo građevinar, nego i netko tko je dobro poznavao obrađivanje zemlje (što je osobito uočljivo u Isusovim prisposodobama). Treće zanimljivo mjesto je Seforis koje je bilo administrativno i upravno sjedište Galileje, koje je iznova sagradio Herod Antipa jer ga je Varon spalio (3. pr. Kr.). Seforis je mogao imati od 18000 do 24000 stanovnika. Jezik uprave je bio grčki. Sigurno je bilo važno pitanje dvojezičnosti (aramejski, grčki).

Konačna diskusija i zaključak je bio da je arheologija važna u našem studiju novozavjetnih tekstova, ali kao autonomna znanost ona je bibličarima svojevrsna »pomoć«. To ne umanjuje njezinu znanstvenu vrijednost nego štoviše upućuje na njezinu pomoć pri rasvjetljavanju tekstova koje bez nje ne bismo ispravno shvatili. Na temelju zadaće povijesne rekonstrukcije, nasuprot koje stoji novozavjetna znanost, nužno je usuditi se načiniti most između tekstova i artefakata, ukoliko se i jedno i drugo uzima kao samostalno svjedočanstvo prošlosti. Pri tom treba voditi računa da je čest problem biblijske arheologije nedovoljno razumijevanje teksta i upitna primjena podataka koji se temelje na tekstu kao modela za upotrebu arheologije. Upravo gdje se čini da se tekstovi i materijalni ostaci dobro nadopunjuju, nedostaje metodička refleksija. Nitko ne može garantirati da će se na koncu istraživanja i korelacije arheoloških i tekstualnih podataka doći do zaključne cjelovite slike. Tko se želi kao profesor Novoga zavjeta baviti arheologijom, ne može to po svojoj stručnoj kompetenciji nego si tu kompetenciju mora priskrbiti intenzivnim bavljenjem »pomoćnim« disciplinama.

Osim radnog dijela ovo zasjedanje je imalo i svoj rekreativni dio, pa smo svoj boravak u Fribourgu obogatili i razgledavanjem grada i njegove okolice (dvorac Gruyère), posjetom koncertu i posebnim predavanjem Othmara Keela o ikonografiji i biblijskim tekstovima.